

8 Fjordbygder i Nordland og Troms

Jordbruksregion *Fjordbygder i Nordland og Troms* dekker 6,0 % av Norges landareal.

Bakenfor øyriket trenger fjorder seg inn i landet. Innskjæringen er så fullstendig at landmassen står igjen som en rest bestående av øyer og halvøy. Fjordene i Nord-Norge er kortere, men gjennomgående bredere enn fjordene på Vestlandet. Fjordene omkranses av høye tinder og fjellmassiver som stiger rett til vær.

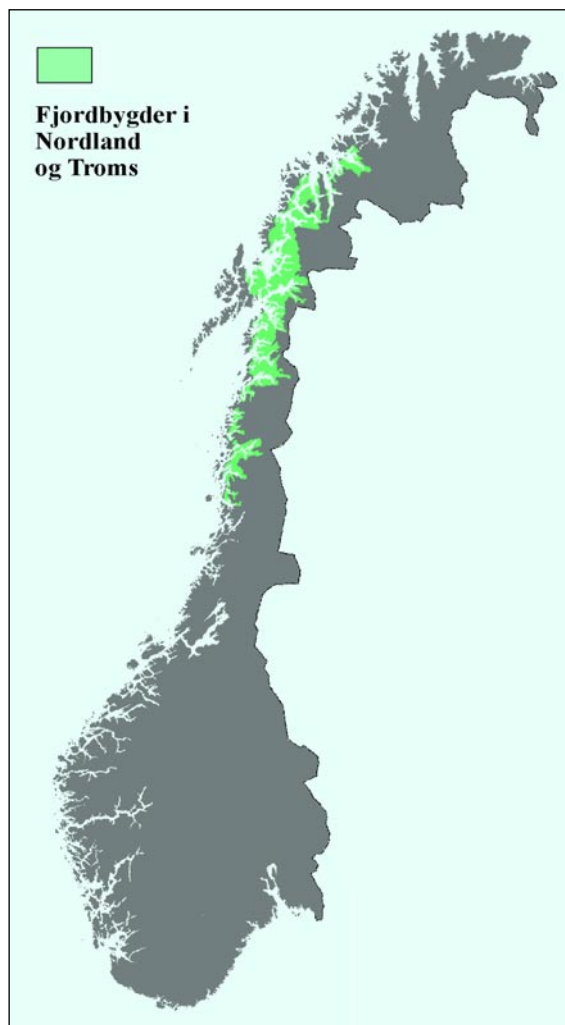
På grunn av ulike berggrunnsforhold finner en flere typer fjordlandskap. Landformene i Nordlands granittområder utmerker seg særlig ved sine alpine utforming med kraftige dimensjoner og ekstrem goldhet. Løsmasser kan ofte mangle, eller forekommer kun sporadisk som flekker på en ellers glatt berggrunnen. I kambrosiluumrådene er landformen jevnt over mer avrundet og har tjukkere og mer næringsrike jord. Dette gir en frodighet som er svært iøynefallende i landskapet tatt den nordlige beliggenhet i betraktning. De fleste av regionens fjorder har form som traufjorder. I fjordmunningene er løpene brede og forgrenet, og danner på denne måten et øy- og halvøylandskap. Fjordlandskapet her er påvirket av strandflatens formgivning med et fotland rundt fjellene. Denne landbredden er relativt løsmasserik og har til dels tykke morene- og strandavsetninger avsatt over berggrunnen. Disse danner grunnlag for store areal med dyrka mark. I østlig retning samler fjordene seg i ett løp og snor seg i svinger stadig dypere innover i landmassen.

Korte fjordarmer skjærer ut fra hovedløpet og fortsetter som dype u-daler i de ”omliggende” høgfjellsområdene. Skred- og vitringsjord er svært vanlig i de bratte liene, særlig i kambrosiluumrådene.

Fjordbotnene forbindes ofte med hverandre gjennom lave eid og dalganger. Her er løsmassedekket næringsrikt og betydelig. Løsmassene består hovedsakelig av skifermorener som havet har vasket og omlagret som strandavsetninger. I dalgangene forekommer større breelvavsetninger. I det hele har regionen mye god jord og godt jordsmonn. Høyere i terrenget blir løsmassedekket mer og mer sparsommelig og bergflater i dalsidene dominerer etter hvert. Blokkmark og aktiv talusdannelse vitner om alpine forhold.

Bjørkeskog dominerer og er ofte svært frodig. Furuskog finnes, men har en mer spredt utbredelse som ensartede bestand eller i blanding med bjørk. I grunnfjellsområdene finner man den spesielle kystfuruskogen, med buskformede furuer på snaue granittberg. I sør finnes også naturlig kystgranskog, også kalt boreal regnskog. Ut mot det ytre øyriket finner en skogen fortrent til de luneste stedene. Den klimatiske skoggrensa varierer fra rundt 50 til 300 m.o.h., men kan nå opp til 600 m.o.h. innerst i fjordene. I bratte fjord- og dalsider med skred og forvitningsjord ses ofte snaue graslier, skapt av husdyrbeiting og slått gjennom lang tid.

Ytterst er klimaet overveiende kjølig oseanisk, mens lenger inn i landet får det gradvis et kontinentalt preg. Vekstsesongen strekker seg over 140 – 170 døgn.

Figur 8. Utbredelse av jordbruksregion 8.

Jordbruksforhold

Spredt i denne storslåtte fjordnaturen, på strandflater og i dalganger innunder stupbratte fjell, ligger jordbrukets "lappetepper". Det totale jordbruksarealet er på 1,9 % (ca. 349 000 dekar) av regionens totale landareal.

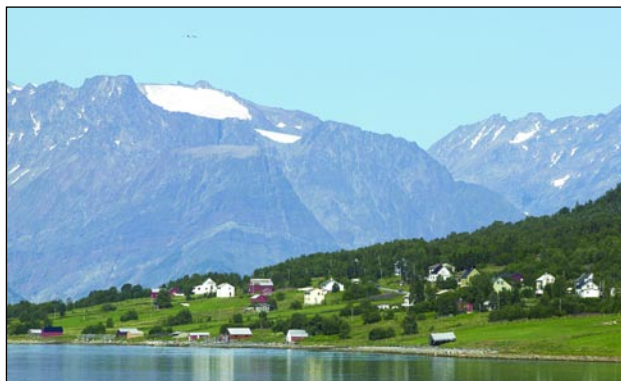
Størstedelen av den dyrka marka ligger på flate strandbrekker langs fjordene. En finner den både som større og mindre jordbruksgrender, eller som enkeltbruk. Mange gårdsbruk med god jordbruksmark ligger også innerst i fjordbotner og daler hvor dalbunnen helst er flat. Et generelt inntrykk er at gårdsbrukene ligger relativt spredt, og at større fjordstrekninger preges av ubebodde skogslirer, stedvis med enkelte fraflytta bruk. I tillegg til de sentrale jordbruksområdene finner en småbruk og spredt jordbruksbebyggelse i mer perifere områder. Dette er særlig utkantsbruk, og som det blir stadig færre av pga. nedlegging og fraflytting. Det samme gjelder for gårder i avsidesliggende skogsdaler og på mindre øyer. På slike steder kan jordbruksnedleggelsen og fraflytting være total.

I en tidligere undersøkelse så man på omfanget av nedlegging ved å se på antall *dekar* registrert jordbruksmark i *Landbruksregisteret* i forhold til jordarealet det ble søkt om tilskudd for å drive. Differansen indikerte areal som av ulike grunner var ute av produksjon. For *Fjordbygdene i Nordland og Troms* utgjorde dette i 1997 i størrelsesorden 38 % av regionens samlede jordareal. For Nord-Norge betyr det at et unikt kulturlandskap av betydning for en regional identitet er i ferd med å forsvinne.

Til tross for en negativ utvikling i de mest perifere utkantområdene, har det i enkelte av regionens mer sentrale jordbruksstrøk også skjedd en viss nydyrking. Dette har medført at regionens totale jordareal faktisk har økt de siste åra. Likevel vil ikke slike nydyrkingsflater oppveie for det kulturelle mangfoldet som tapes ved at gamle utmarksslåtter, hageskog, beitevoller, innmark, gårdsbebyggelse, naustrekker etc. forsvinner fra landskapet. Fortsatt er de fleste av disse elementene et karaktertrekk i det nordnorske fjordlandskapet, men kulturlandskapet her er altså i dramatisk endring. Dette fordi marginale areal basert på gamle driftsmåter blir nedlagt, men også fordi utkantenes "bakposter" forlates "til fordel for et enklere og langt mer bekvemt liv i sentrale strøk."

Fortsatt er 2 559 av regionens gårder i aktiv drift. Den gjennomsnittlige driftsstørrelsen er på 128 dekar jordbruksmark, og består av både den aktive gårdens *egne* jordareal og jord som *leies* av andre. I kulturlandskapssammenheng er dette et vesentlig problem fordi en gårdbruker sjelden vil søke om økonomisk støtte til å foreta kulturlandskapstiltak *på annen manns grunn*. Dette både fordi man gjerne har nok skjøtselsutfordringer på egen eiendom, fordi de innbyrdes avtalene om jordleie er forholdsvis korte, men mest fordi tiltak med offentlig økonomisk støtte ofte også krever en betydelig egenandel. For den nordnorske fjordregionens kulturlandskap betyr det at gårder i drift nok vil kunne opprettholde et velstelt preg. Kulturminner og marginal jord vil trolig forfalle på nedlagte gårder med bortleid jordareal, og gårder som er fraflytta og ute av drift risikerer forfall på hele eiendommen.

Til tross for en så stor gjennomsnittlig driftsstørrelse som 128 dekar, har regionen fremdeles en rekke såkalte småbruk. Fortsatt drives 21,3 % (542) av de 2 559 aktive gårdene med et disponibelt jordbruksareal på under 50 dekar, en driftsstørrelse som tradisjonelt ligger i faresonen for nedleggelse.

Størstedelen av den dyrka marka i regionen ligger på flate strandbrekker langs fjordene. Fra Sørfold kommune, Nordland og Lyngen kommune, Troms.

Produksjon av grovfôr til slått og beite dominerer vekstproduksjonen, og utgjør 98,3 % (342 957 dekar) av regionens dyrka mark. Av øvrig planteproduksjon dekker potet 1,0 % av jordbruksarealet. Husdyrproduksjonen er forholdsvis beskjeden, men saueholdet er betydelig. Det er vel 143 100 sau/lam i regionen, fordelt på 1 237 driftsenheter. Dette gir en gjennomsnittlig besetning på ca. 116 dyr. Ved siden av sau har også 40 % (1 028) av regionens gårdsbruk storfe. Geiteholdet er også omfattende, og regionens samlede geiteflokker teller ca. 21 % (16 370) av landets totale besetning. Totalt utgjør geitene 8,7 % av beitedyra i regionen, som er landets høyeste forholdstall. Det store geiteholdet blir her fremmet av de gode utmarksbeitene for småfe.

Smale fjordarmer gir ofte godt utsyn til motstående fjordsides jordbruksarealer. Som oftest sees disse som langsmale bremmer langs fjorden (Lavangen kommune, Troms). Fjordenes gårder er gjerne små, og teigene blir stedvis oppstykket av små randsoner langs eiendomsgrenser og bekkeløp (Balsfjord kommune, Troms).